

ПРИСЛІВНИКИ У ГОВОРІ ПРИДУНАЙСЬКИХ РУСНАКІВ У КОНТЕКСТІ МОВНИХ КОНТАКТІВ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2(46)

УДК 811.161.2'367.624:811.162.1:811.162.4

DOI:10.24144/2663-6840/2021.2(46).234–238

Тимко-Дітко О. Прислівники у говорі придунайських руснаків у контексті мовних контактів; кількість бібліографічних джерел – 11; мова українська.

Анотація: Наслідки міжмовних контактів простежуються на різних мовних рівнях. Пам'ять про стосунки з іншими мовами найкраще зберігається на лексичному рівні. У нашому дослідженні розглянемо наслідки мовних контактів у говорі придунайських руснаків. Джерелом дослідження є група прислівників. Уже майже триста років минає з того часу, як руснаки островцем оселилися в новому для них південнослов'янському середовищі. Усе це не могло не позначитися на їх житті й говорі на всіх мовних рівнях. Нинішні бачванські руснаки – нащадки переселенців із найзахіднішої частини Східних Карпат, де активні міжетнічні (українсько-словацько-польсько-угорські) контакти тривають уже близько тисячі років. У своєму дослідженні ми намагалися зробити порівняльний аналіз прислівників, які сьогодні вживаються у говорі руснаків, із прислівниками, які зафіксовані Й. Дзензелівським у праці «Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі». Підставою для такого порівняння є той факт, що територія, окреслена Й. Дзензелівським як простір спільних міжмовних контактів, і є прабатьківщиною нинішніх руснаків. Саме тому ми хотіли показати, наскільки змінився говір у такій відносно невеликій лексико-семантичній групі протягом тривалого перебування в іншому мовному оточенні. Наше дослідження показало, що з двадцяти шести прислівників, які зафіксував Й. Дзензелівський у своїй праці, тільки один не вживається сьогодні в говорі руснаків. Умови, в яких руснаки опинилися на новій батьківщині, дали їм можливість зберегти й розвинути власний словотворчий потенціал. Наприклад, за аналогією до *барз*, *баржей*, *найбаржей* розвинулися й інші форми: *мало*, *меней*, *найменей*, *близько*, *бліжжей*, *найбліжжей* та ін. На новому місці проживання нові мовні контакти із сербами, хорватами, угорцями, німцями також залишили слід на говорі руснаків. У системі прислівників наслідки цих пізніших впливів не настільки відчутні.

Ключові слова: прислівники, діалект, говірка, словотвір, аналогія

Постановка проблеми. Довготривалі міжмовні контакти залишають слід на всіх мовних рівнях. На лексичному рівні найшвидше з'являються запозичення, але вони швидко й зникають. Проте мовні взаємозв'язки не обмежуються одними впливами. Коли говоримо про вплив споріднених сусідніх мов, треба мати на увазі всі лексичні, граматичні та інші нашарування. Все-таки міжмовні контакти засвідчують важливість спільних тенденцій і явищ, які не можна вважати особливостями однієї мови.

Аналіз досліджень. Специфічний і морфологічно строкатий лексико-граматичний клас адвербіативів (прислівників) у літературній та діалектній українській мові постійно поповнюється новими утвореннями, що не може не викликати жвавого наукового інтересу з боку лінгвістів. Прислівники на матеріалі різних українських діалектів досліджували В. Німчук, І. Ощипко, І. Пагіря, Н. Прилипко, М. Леонова, Г. Мартинова, Г. Аркушин, О. Брошняк (Пискач), Ю. Громик, Т. Довга, М. Жежеря, В. Забеліна, О. Захарків, О. Левенець, К. Лук'янюк, Г. Гримашевич, Г. Чешко та ін. Слід виділити два дисертаційні дослідження, у яких репрезентовано прислівники закарпатського говору південно-західного наріччя (О. Брошняк (Пискач)) та відзайменникові адвербіативи західнополіського говору північноукраїнського наріччя (Ю. Громик). Проте порівняльний аналіз прислівників, які сьогодні вживаються у говорі руснаків, із прислівниками, які зафіксовані Й. Дзензелівським у праці «Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі», здійснено вперше.

Мета статті, завдання. Мета нашого дослідження – подати порівняльний аналіз прислівників, які сьогодні вживаються у говорі руснаків, із прислівниками, які зафіксовані Й. Дзензелівським у праці «Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі». Підставою для такого порівняння є той факт, що територія, окреслена Й. Дзензелівським як простір спільних міжмовних контактів, і є прабатьківщиною нинішніх руснаків. Саме тому ми хотіли показати, наскільки змінився говір у такій відносно невеликій лексико-семантичній групі протягом тривалого перебування в іншому мовному оточенні. Також нас цікавило, чи їхній говір ще зберігає сліди таких сильних міжмовних контактів.

Методи та методика дослідження. У роботі застосовано традиційні для дослідження говіркової системи описовий і порівняльний метод. Для збирання первинних емпіричних даних використано метод спостереження.

Виклад основного матеріалу. Прислівники – специфічна й важлива частина мови і за своєю структурою, і за своїми морфологічними, синтаксичними, семантичними особливостями. Дослідники їх вважають аморфною частиною мови. Головною ознакою прислівників є та, що вони є повнозначною частиною мови.

Із 26 прислівників, які Й. Дзензелівський відніс до спільних українсько-західнослов'янських утворень, у говорі придунайських руснаків вживаються майже всі. Нижче в алфавітному порядку подаємо проаналізовані нами прислівники.

У праці Й. Дзензелівського аналіз прислівників здійснено за двома групами. До першої мовознавець відносить українсько-польсько-словацькі, а до другої українсько-словацькі лексичні паралелі. Такого принципу дотримуватимемось і ми.

А) Українсько-польсько-словацькі лексичні паралелі

У групі українсько-польсько-словацьких лексичних паралелей зафіксовано 19 прислівників. Майже всі вони сьогодні активно вживаються в мові руснаків.

Прислівник *барз*, крім мови руснаків, поширений і в говірках Ужгородщини, західної Перечинщини та західної Великоберезнянщини. Їх ізоглоса продовжується у закарпатських лемків: там *барз* вельо води назбирало [Верхратський 1901, с. 115], у північнолемківських говорах – *барз*, *бардзо* [Верхратський 1902, с. 390]. Пор. пол. діал. *bardz*, *barz* [SJP 1900, I, s. 98, 102], сх.-словац. *barz*, *barzej* [Czambel 1906, s. 484]. На думку Й. Дзензелівського, «важко сказати, чи скорочена форма запозичена українськими пограничними говорами прямо з польської, чи через словацьке посередництво; в усякому разі останнє виключати немає підстав» [Дзензелівський 1963, с. 18]. Руснаки за своїм зразком словотвору утворили вищий ступінь *баржей* від *барз*, так само *меней*, *далей* та ін.

В українських говорах вживаються прислівникові форми *веце*, *вецеце*, *ветце*, *вितце*. За аналогією до *меней*, *далей* у руснаків утворилася форма *вецей*. Цей прислівник вживається на більшій території Закарпаття, пор. ще *веце* у північних лемків [Верхратський 1902, с. 39]. На думку П.П. Чучки, у говірках Ужгородщини ця форма є західнослов'янським.

Прислівник *вил'о* 'багато' вживається у говірках західної Ужгородщини, західної Перечинщини, причому майже завжди факультативно з *богато* [ДЛАЗ 1958, I, № 118]. У руснаків вживається у формі *вельо*, те саме в північних та закарпатських лемків [Верхратський 1901, с. 229]; пор. словац. *vel'o*, *vile*, *vele*, *vel'a* [Czambel 1901, s. 610]; пол. *wiele*. Як зазначає Й. Дзензелівський, «носіями досліджуваних мов *вил'о* усвідомлюється як словакізм. Проте на підставі історичного матеріалу вважати його західнослов'янським не можна. Очевидно, лише сусідство із західними слов'янами сприяло збереженню цього давнього слова у названих закарпатських та лемківських говорах. Закінчення *-о* у *вил'о* замість *-є* (*веле*) виникло все-таки під словацьким впливом» [Дзензелівський 1969, с. 31 – 32].

Прислівник *вшеліако*, *шеліако*, *вшеліак*, *шеліак* у руснаків вживається у формі *вшеліак*. Пор. пол. *wszelako*, пол. діал. *wszelejак*, *wszelак* [SJP 1919, VII, s. 72], словац. *vselijako* [SSJ 1965, V, s. 185].

Прислівник *гардо* у руснаків архаїзувався. Й. Дзензелівський подає варіант *гарды* у лемківських говірках [Верхратський 1901, с. 232; Верхратський 1902, с. 402]; також словац. *hardi* [Czambel 1901, с. 512], ст.-пол. *hardo* [SJP 1902, II, с. 17].

Рідковживаним у руснаків є прислівники *гев*, *гевка* (*гет* вживається частіше). Прислівники *гев*, *гевка* зафіксовані у говірках Великоберезнянщини, Перечинщини, Ужгородщини, західної Мукачівщини [ДЛАЗ 1958, I, № 120], а також у лемківських говірках *гев* id. [Верхратський 1901, с. 232; Верхратський 1902, с. 402], з цим же значенням вживане у східнославацьких говорах: *heu(ka)*, *hev*, *hau*, *hav* [SSN 1994, I, s. 562], *hef*, *hevak* [Buffa 1952, s. 154]; пол. діал. *hew*, *hewo*, *haw*, *hawoj* та ін. [SJP 1902, II, s. 1123]. На думку Й. Дзензелівського, «більш вірогідною є думка З. Штібера, згідно з якою у східних словаків, з якими й українці-закарпатці й українці-лемки перебували в тісних взаємозв'язках, це слово, здається, більш поширене, ніж у польських говірках» [Дзензелівський 1969, с. 38–39].

Закарпатський прислівник *гид'* 'швидко, негайно, в ту ж хвилину' представлений у руснаків у формах *гнет* і *гнетка* 'в ту ж хвилину'. З цим же значенням фіксується північнолемківське *гнет*, яке І. Верхратський вважає словакізмом [Верхратський 1902, с. 404]; пор. сх.-словац. *hned'*, *hnedka* [SSN 1994, I, s. 582]; пол. діал. *hned* [SJP 1902, II, s. 46]. Фонетична структура пол. діал. *hned* свідчить, що це, імовірно, польське за походженням слово [Дзензелівський 1969, с. 42].

Український літературний прислівник *куди* у руснаків вживається у формі *кадзи*. Й. Дзензелівський подає форми *каді*, *кади*, *кадий*, *камадй*, *камада*, які поширені в говірках південно-західної Ужгородщини і ряді сіл західної Перечинщини [Дзензелівський 1969, с. 68]. Пор. лемківське *кадиль*, *кади ле* [Верхратський 1901, с. 242], *кадывай*, *кадываль* [Верхратський 1902, с. 422]. З цим же значенням вживається і сх.-словац. *kadi*, *kadzi* [Czambel 1901, s. 528], пол. *kadi*, *kady*. Як зазначає Й. Дзензелівський, прислівник «і в українських, і в східнославацьких діалектах досить давній полонізм, часів, коли у польській мові обидва носових голосних змішувалися (XIII–XV ст.)» [Дзензелівський 1969, с. 69].

Зафіксований Й. Дзензелівським прислівник *кил'о* у руснаків вживається у фонетичному варіанті *кельо*. Форма *кил'о* вживається у говірках західної Ужгородщини і західної Перечинщини [Дзензелівський 1969, с. 72]. Пор. лемк. *кельо* [Верхратський 1901, с. 243], *кельо*, *келя* [Верхратський 1902, с. 423]; а також сх.-словац. *kel'o* [SSN 1994, I, s. 794].

У руснаків прислівник *нараз* вживається у значенні 'раптом', у тому ж значенні він поширений і в польській мові. Для цього прислівника Й. Дзензелівський в українських говорах подає значення 'зразу, разом, одноразово'. Лексема характерна для говірок західних районів Закарпатської області. Й. Дзензелівський допускає можливість поширення слова через словацьку мову, словац. *naraz* 'зразу, одночасно, разом' з польської; пор. пол. *naraz* 'wtym, nagle, raptem' (SJP 1902, II, s. 144). Мовознавець припускає, «що це давнє спільне прислівникове утворення» [Дзензелівський 1969, с. 92].

Прислівник *праве* вживається у руснаків у такому ж значенні, як і в говірках Ужгородщини, Перечинщини та Великоберезнянщини [Дзензелівський 1969, с. 112]. Поширене також у лемків [Верхратський 1902, с. 455]. З тим же значенням зафіксоване сх.-словац. *prave* [Czambel 1901, s. 577], чес. *prave*. На думку Й. Дзензелівського, паралельний польський вплив цілком вірогідний; пор. пол. *prawie* [Дзензелівський 1969, с. 112].

Зафіксований Й. Дзензелівським прислівник *радне, радн'е, ран'н'е* 'з більшою охотою, задоволенням, швидше, краще, ліпше' у говорі руснаків не зберігся. У такому ж значенні руснаки вживають прислівник *rado*, але він, напевно, збережений під сербським впливом.

Прислівник *рано* руснаки вживають у значенні 'вранці'. На думку Й. Дзензелівського, ця дехсема в тому ж значенні поширена і в говірках східних районів Закарпаття і є, очевидно, збереженням (під впливом сусідніх західнослов'янських мов) досить давнього слов'янського архаїзму [Дзензелівський 1969, с. 114–115]. Пор. словац. *rano* [Isačenko 1957, s. 240], пол. *rano* [SJP 1912, V, s. 475].

В одній словниковій статті Й. Дзензелівський подає варіанти прислівників *tadi, tadi, тамади, тамада* 'туди'. У руснаків зафіксовані дві форми цього прислівника з різними значеннями: *tadzi* 'сюди' і *tamadz* 'туди'. Пор. лемків. *tadi* [Верхратський 1901, с. 270], сх.-словац. *tadi, tamadz, tamazi, tamasik* [Czambel 1901, s. 602]; пол. *tadi, tady* [SJP VII, s. 6]. Й. Дзензелівський вважає цю назву в українських та в східнославацьких говорах досить давнім полонізмом [Дзензелівський 1969, с. 129].

Руснацький прислівник *тельо* Й. Дзензелівський подає у формі *тил'о* 'стілки'. З таким же значенням фіксується й лемків. *тельо* [Верхратський 1901, с. 117], *тильо* [Верхратський 1902, с. 473]; пор. сх.-словац. *tel'o, tel'e, tel'i* [Czambel 1901, s. 603]; пол. *tyle, telo, teli, tyli* та ін. [SJP 1919, VII, s. 41, 185, 186].

Прислівник *туно, тун'о, тун'е* 'дешево, недорого, за невелику ціну' вживається на значній території Закарпаття [ДЛАЗ 1958, I, № 119]. Руснаки його вживають у формі *туньо*. Ізогласа *туно, тун'о* 'дешево', *тун'ий, тун'уй, тун'уй* 'дешевий' продовжується у закарпатських лемків [Верхратський 1901, с. 272], у північнолемківських говорах І.Верхратський фіксує паралельні форми *туньо, тун'ий*, а також *таньо, тан'ий* [Верхратський 1902, с. 472]. З цим же значенням прислівник вживається у сх.-словац. *tuňi, tuňo, tufiec* [Czambel 1901, s. 607]. Як зазначає Й. Дзензелівський, «семантична спорідненість закарпатських форм *тун'о* 'дешево', *тун'ий, тун'уй, тун'ий* 'дешевий', лемківського *туньо, тун'ий* з польським *tani* та словацьким діалектним *tupu, tunia* не викликає сумніву» [Дзензелівський 1969, с. 133].

Руснацький прислівник *шицко* 'все' має свої паралелі у закарпатських формах *ушитко, вишитко, ушьітко, вшььггко, ушьі'тко, вшьі'тко, шитко*. Далі ізогласа продовжується у лемків. гов. [Верхратський 1902, с. 401]; пор. сх.-словац. *sitko* [Buffa

1953, s. 92]; ст.-пол. *wszytkowiedny* [SJP 1919, VII, s. 777].

Прислівник *шумно, шумне* 'гарно, красиво', крім руснаків, поширений і на значній частині Закарпаття. Ізогласа продовжується в закарпатських лемків, у словац. гов. *šumne, šumni, šumne* [Buffa 1953, s. 223]; пор. ще пол. *szumnie, szumno* [SJP 1915, VI, s. 686].

Отже, з 19 прислівників цієї групи, зафіксованих Й. Дзензелівським у своїй праці, 18 мають свій прями відповідники в говорі придунайських руснаків.

Б) Українсько-словацькі паралелі

Українсько-словацькі паралелі представлені значно меншою кількістю прислівників, але співпадіння форм у говорі придунайських руснаків порівняно із закарпатськими говорами вражає.

Прислівник *веч'ір, вечур, веч'ур* 'увечері' поширений у говірках Ужгородщини, Перечинщини, Мукачівщини, Великоберезнянщини та деяких інших. Ізогласа продовжується у закарпатських лемків [Верхратський 1901, с. 118]. Руснаки цей прислівник вживають у формі *вечар*. Пор. словац. *veser* 'вечером' [Isačenko 1957, s. 557; SSJ 1912, V, s. 38]. Й. Дзензелівський вважає цю лексему досить давнім збереженням слов'янським архаїзмом [Дзензелівський 1969, с. 150].

Подібно до літературного *де-* у словотворі прислівників і займенників фіксуємо префікс *да-*. У руснаків таким способом утворюються прислівники *дахто, дацо, даяки, дакотри, даскельо, дардзе, даяк* та ін. Й. Дзензелівський подає такі форми: *дахто, датко, дако, дашчо, дашто, дачто, дато, дай'о, дакий, дак'ий, дайак'ий, дайак'ий, даний, даши, дакотрий, дакотрий, дакл'ко, дакул'ко, дакул'ко, даколи, даг'де, дагде, д'йако, дайак* 'дехто, дещо, деякий' та ін. Як зазначає мовознавець, «широко вживаються вони на всій території дослідження, за винятком гуцульських (Рахівщина), де відповідно виступає літературне *де-*» [Дзензелівський 1969, с. 151–154]. Ізогласа форм з *да-* у лемківських говорах [Верхратський 1901, с. 235; Верхратський 1902, с. 408, 409], у словацьких східних і центральних діалектах і словацькій літературній мові: *dakde, dakedy, dakto* та ін. [Isačenko 1950, s. 80]. Стосовно походження префікса *да-* Й. Дзензелівський зазначає, що «наявність якогось навіть вузьколокального явища в сусідніх діалектах іншої мови принципово ще не означає, що явище це не могло розвинути на власному діалектному ґрунті» [Дзензелівський 1969, с. 154] і трохи далі: «зважаючи на досить значне поширення цього префікса в українських діалектах (лемківські, закарпатські і бойківські), а також майже на однаковий вік, однакову давність фіксації його у словацьких і українських письмових пам'ятках, вважаємо, що це – спільне українсько-словацьке утворення, можливо, не пізніше XVI ст. Слід звернути увагу на ту обставину, що у говірках західних і центральних районів Закарпатської області форми типу дайак'ий єдині, а в говірках Тячівщини

і Хустщини поряд ще вживаються і форми з префіксом *де-*» [Дзендзелівський 1969, с. 154].

Спільним словацько-українським міждіалектним утворенням Й. Дзендзелівський називає прислівник *doraz* ‘зараз, дуже скоро, незабаром, негайно’, який у руснаків вживається у тому ж значенні, що й у говорах Закарпаття [ДЛАЗ 1960, II, № 260; Дзендзелівський 1969, с. 154–155]. Пор. сх.-словац. *doraz* ‘зараз’ [Czambel 1901, s. 501; Buffa 1953, s. 144]; словац. літ. *doraz* ‘зразу, зараз’; укр. літ. *до-разу* ‘зразу’.

Прислівник *закл'а* ‘заким, закіль’ у руснаків вживається рідко, частіше – прислівник *докля, дотля*, який також має паралелі у закарпатських [Дзендзелівський 1969, с. 155] та східнославацьких говорах [SSN 1994, I, s. 339, 369].

Прислівник *крижом* ‘поперек, навхрест’ фіксується і в говірках Ужгородщини, в низці сіл західної Перечинщини та південно-західної Великоберезнянщини [Дзендзелівський 1969, с. 157]. Є похідним із словац. *křížem* [Isačenko 1950, s. 315]. За походженням адвербіалізована форма орудного відмінка однини іменника *криж* ‘хрест’, що має значно ширший ареал.

Прислівник *кристакрижом, кристакрижом* ‘навпростець’, як зазначає Й. Дзендзелівський, поширений там, де і *крижом* [Дзендзелівський 1969, с. 157–158]. Руснаки його вживають у такій самій формі – *криста-крижом*.

Прислівник який у закарпатських говорах вживається у формі *холем* ‘хоча б’. З тим самим значенням його фонетичний варіант *голем* вживають і руснаки. Пор. словац. *cholem* ‘т.с.’ [Czambel 1901, s. 592; Buffa 1953, s. 158]. Й. Дзендзелівський вважає, що воно утворилось з *хот' лем*, яке поширене також у закарпатських лемків [Верхратський 1901, с. 273]. Крім того, у руснаків є вживаною ще й форма *гоч лем*. На думку Й. Дзендзелівського, це спільне словацько-українське утворення [Дзендзелівський 1969, с. 164].

Таким чином, Й. Дзендзелівський виділяє сім прислівників, які є спільними українсько-словацькими утвореннями. Якби врахувати всі похідні форми з префіксом *да-*, ця кількість би значно зросла.

Крім давніх лексем, вже принесених із со-

бою, руснаки в новому середовищі утворювали й нові прислівники. Ці форми утворювалися різними способами. У нашому дослідженні ми аналізували тільки форми, які є наслідком міжмовних контактів. Звичайно, такі прислівники утворювалися і в контактах з угорською, сербською мовами. Словотвір нових форм проходив за вже відомими зразками. Так, за продуктивним зразком утворені прислівники *койдзе, койкадзи, койяк* та ін. У ролі афікса руснаки вживають сербський займенник *који, које* ‘котрий, котра, котре’ і за його допомогою утворюють похідні займенники, прикметники і прислівники: *койхто* ‘будь-хто’, *койяки* ‘будь-який’, *койкадзи* ‘всюди’, *койдзе* ‘будь-де’, *койяк* ‘будь-як’. Сам займенник *кой* у руснаків не поширений, він вживається лише як формант.

Способом калькування сербських або хорватських прислівників утворені форми *очиглядно* ‘очевидно’, *преймивно* ‘надмірно’; прямими запозиченнями сербських або хорватських прислівників є форми *баи* ‘якраз’, *ваздан* ‘довго, без кінця’, *догод* ‘хоч скільки’, *наопако* ‘навпаки’, *обашка* ‘окремо’, *очайно* ‘дуже погано’. Прямих запозичень з угорської мови мало (вони вже повністю адаптувалися ще до переселення руснаків і утворюють похідні за вже стабілізованими зразками), є лише *немсабат, несабат*.

Висновки. Порівняльний аналіз прислівників у говорі придунайських руснаків із прислівниками, які належать до спільних українсько-західнослов'янських утворень, дає можливість зробити такі висновки:

- 1) проаналізований матеріал спонукає до подальшого вивчення й інших лексико-семантичних груп;
- 2) виявлено використання багатьох спільних морфологічних рис у словотворі прислівників;
- 3) усі проаналізовані прислівники свідчать про спільне походження;
- 4) зафіксовані відмінності у формах прислівників з'явилися як наслідок пізнішого впливу і контактів інших мов;
- 5) проаналізований матеріал свідчить про стійкість прислівників, які не змінилися навіть після трьохсотлітньої ізоляваності руснаків від своєї прабатьківщини.

Скорочення

1. ДЛАЗ – Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області України: у 3 ч. Ужгород, 1958–1993.
2. SJP – Karłowicz J., Kryński A., Niedzwiedski W. Słownik języka polskiego. T. I–VIII. Warszawa, 1900–1927.
3. SSJ – Slovník slovenského jazyka. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie vied. T. I–V, 1959–1965.
4. SSN – Slovník slovenských nářečí. T. I–II. Bratislava: VSAV, 1994–2006.

Література

1. Buffa F. Närecie Dlhej Luky v Bardejovskom okrese, Bratislava, 1953.
2. Верхратський І. Знадоби для пізнання угорсько-руських говорів. Ч. I: Говори з наголосом движимим. ЗНТШ. Т. XXVII–XXX. Львів, 1899; Ч. II: Говори з наголосом сталим. ЗНТШ. Т. XL, XLIV, XLV. Львів, 1901–1902.
3. Верхратський І. Про говір галицьких лемків. Львів, 1902.
4. Дзендзелівський Й.О. Лінгвістичний атлас українських народних говорів Закарпатської області України: у 3 ч. Ужгород, 1958–1993.

5. Дзєндзелівський Й.О. Українсько-західнослов'янські лексичні паралелі. Київ, 1969.
6. Isačenko A. Slovensko-rusky prekladovy slovník. T. I–II. Bratislava, 1950–1957.
7. Karłowicz J., Kryński A., Niedzwiedski W. Słownik języka polskiego. T. I–VIII. Warszawa, 1900–1927.
8. Slovník slovenskeho jazyka. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie vied. T. I–V, 1959–1965.
9. Slovník slovenských nářečí. T. I–II. Bratislava: VSAV, 1994–2006.
10. Czambeł S. Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov. Sv. Martin, 1906.
11. Stieber Z. Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny. T. I–III, Łódź, 1956–1964.

References

1. Buffa F. (1953) Närecie Dlhej Luky v Bardejovskom okrese [Dlga Luke dialect in Bardejov County]. Bratislava [in Slovak].
2. Verkhratskyi I. Znadoby dlia piznannia uhorsko-ruskykh hovoriv [Notes for getting to know Hungarian-Ruthenian speeches]. Ch. I: Hovory z naholosom dvyzhymym. ZNTSh. T. XXVII–XXX. Lviv, 1899; Ch. II: Hovory z naholosom stalym. ZNTSh. T. XL, XLIV, XLV. Lviv, 1901–1902 [in Ukrainian].
3. Verkhratskyi I. (1902) Pro hovir halytskykh lemki [About the speech of Galician Lemkos]. Lviv [in Ukrainian].
4. Dzєndzelivskyi Yo.O. (1958–1993) Linhvistychnyi atlas ukrainskykh narodnykh hovoriv Zakarpatskoi oblasti Ukrainy [Linguistic atlas of Ukrainian folk speeches of the Zakarpat oblast URSR]: u 3 ch. Uzhhorod [in Ukrainian].
5. Dzєndzelivskyi Yo.O. (1969) Ukrayinsko-zahidnoslovyanski leksychni paraleli [Slavic lexical parallels]. Kyiv [in Ukrainian].
6. Isačenko A. (1950–1957) Slovensko-rusky prekladovy slovník [Slovak-Russian Translation Dictionary]. T. I–II. Bratislava [in Slovak, in Russian].
7. Karłowicz J., Kryński A., Niedzwiedski W. (1900–1927) Słownik języka polskiego [Polish Dictionary]. T. I–VIII. Warszawa [in Polish].
8. Slovník slovenskeho jazyka (1959–1965) [Slovak Dictionary]. T. I–V. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie vied [in Slovak].
9. Slovník slovenských nářečí (1994–2006) [Dictionary of Slovak dialects]. T. I–II. Bratislava: VSAV [in Slovak].
10. Czambeł S. (1906) Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov [Slovak language and its place in the Slavic language family]. Sv. Martin [in Slovak].
11. Stieber Z. (1956–1964) Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny [Language atlas of old Lemkovina]. T. I–III. Łódź [in Polish].

ADVERBS IN THE SPEECH OF THE DANUBE RUTHENIANS IN THE CONTEXT OF LINGUISTIC CONTACTS

Abstract. Language stores traces of contacts at different levels. The memory of relationships with other languages is most easily preserved at the lexical level. In our study, we will consider what traces of language contacts are stored today in the speaking Danube Rusnaks in a group of adverbs. Almost three hundred years have passed, as they live in a new Five-Day Environment for them. All this could not but affect their lives and the mood in all language levels. Ninish Bachva Ruthenian Rusnaks are descendants of immigrants from the most important part of the Eastern Carpathians, where active international (Ukrainian-Slovak-Polish-Hungarian) contacts have been going on for about a thousand years. The adverbs used today in the dialect of Rusnaks are compared with the adverbs in Yo. Dzєndzelivskyi's study «Ukrainian-West Slavic Lexical Parallels». The basis for such a comparison is the fact that the territory is outlined by Yo. Dzєndzelivskyi as a space of salt interlingual contacts and there is the ancestral home of the current Rusnaks. That is why we wanted to analyze how much dialect has changed in such a small lexical-semantic group during a long stay in another language environment. From the study of Yo. Dzєndzelivskyi, we wrote adverbs and compared them with the speaking Rusnaks. The analysis showed that of the twenty-six adverbs that Yo. Dzєndzelivskyi contributed to the study «Ukrainian-West Slavic interlingual contacts», only one today is not used in the dialect of Rusnaks. The conditions in which the Rusnaki found themselves in their new homeland gave them the opportunity to preserve and develop their own word-forming potential. For example, by analogy to barges, barges, the most barge, other forms have developed: small, me, name, blink, blithe, close, etc. At the new place of residence, new language contacts with Serbs, Croats, Hungarians, Germans also left a mark on the speaking Rusnaks. In the adverb system, the consequences of these later influences are not so noticeable.

Keywords: adverbs, dialect, dialect, word-word, analogy.

© Тимко О., 2021 р.

Оксана Тимко-Дітко – доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Загребського університету, Загреб, Хорватія; okditko@ffzg.hr; <https://orcid.org/0000-0003-3815-8893>

Oksana Tymko-Ditko – Doctor of Philology, Professor of the Ukrainian Language Department; Zagreb University; Zagreb, Croatia; okditko@ffzg.hr; <https://orcid.org/0000-0003-3815-8893>